

PEDAGOGIKA

PODRĘCZNIK AKADEMICKI

pod redakcją

MICHAŁA GODLEWSKIEGO

STANISŁAWA KRAWCEWICZA

TADEUSZA WUJKA

Warszawa 1974

PAŃSTWOWE WYDAWNICTWO NAUKOWE

PRZEDMOWA	13
 CZĘŚĆ PIERWSZA. Pedagogika jako nauka o wychowaniu człowieka — <i>Tadeusz Wujek i Tadeusz Pilch</i> .	15
 ROZDZIAŁ I. Miejsce pedagogiki w systemie nauk	
— <i>T. Wujek</i>	17
1. Proces poznania naukowego	17
2. Podział dyscyplin naukowych	18
3. Funkcje społeczne nauki	21
 ROZDZIAŁ II. Przedmiot i zadania pedagogiki — <i>T. Wujek</i> .	23
1. Przedmiot pedagogiki	23
2. Zadania pedagogiki	25
 ROZDZIAŁ III. Pojęcia pedagogiki — <i>T. Wujek</i>	28
1. Język naukowy pedagogiki	28
2. Wychowanie	29
3. Kształcenie	35
4. Nauczanie	40
5. Osobowość	43
6. Środowisko	46
7. Kultura	49
8. Czas wolny	51
 ROZDZIAŁ IV. Metody i techniki badań w pedagogice	
— <i>T. Pilch i T. Wujek</i>	57
1. Metoda a technika badań. Narzędzie badawcze — <i>T. Pilch</i> .	57
2. Eksperyment pedagogiczny — <i>T. Pilch</i>	58
3. Monografia pedagogiczna — <i>T. Pilch</i>	60
4. Metoda indywidualnych przypadków — <i>T. Pilch</i>	61
5. Sondaż diagnostyczny — <i>T. Pilch</i>	63
6. Techniki badań pedagogicznych. Obserwacja — <i>T. Pilch</i> .	65
7. Wywiad — <i>T. Pilch</i>	69
8. Ankieta — <i>T. Pilch</i>	74
9. Badanie dokumentów — <i>T. Wujek</i>	76
10. Pomiar środowiska wychowawczego — <i>T. Pilch</i>	79
 BIBLIOGRAFIA do części pierwszej	81

CZĘŚĆ DRUGA. Pedagogika i nauki z nią współdziałające — <i>Jan Legowicz, Edward Erazmus, Jan Kluczyński, Stanisław Kowalski, Bogdan Sadowski, Andrzej Jaczewski, Janusz Reykowski i Edward Mazurkiewicz</i>	83
---	----

ROZDZIAŁ I. Rola filozofii w tworzeniu teorii wychowania — <i>J. Legowicz</i>	85
---	----

ROZDZIAŁ II. Nauki polityczne a pedagogika	
— <i>E. Erazmus</i>	101
1. Związek polityki z pedagogiką	101
2. Polityka oświatowa	107
3. Funkcje społeczne polityki i pedagogiki	109

ROZDZIAŁ III. Nauki ekonomiczne a pedagogika	
— <i>J. Kluczyński</i>	113
1. Tradycja i teraźniejszość	113
2. Przedmiot i problematyka badań ekonomiczno-oświatowych	115
3. Niektóre wyniki prowadzonych badań	118
4. Metodologiczne problemy dalszych badań	120
5. Badania ekonomiczne a polityka oświatowa	121
6. Planowanie oświaty	122
7. Koszty i efekty kształcenia	124
8. Strategia rozwoju gospodarczego a polityka oświatowa	127

ROZDZIAŁ IV. Socjologia a pedagogika	
— <i>S. Kowalski</i>	130
1. Proces wychowawczy jako przedmiot badań socjologii i pedagogiki	130
2. Autonomiczny charakter pedagogiki i socjologii w badaniu procesu wychowania	133
3. Pedagogika społeczna a socjologia wychowania	139
4. Aktualna problematyka społeczna wychowania we współpracy pedagogiki z socjologią	145

ROZDZIAŁ V. Biologiczne podstawy pedagogiki	
— <i>B. Sadowski</i>	152
1. Mechanizmy dziedziczenia	153
2. Główne cechy budowy i czynności układu nerwowego	159

ROZDZIAŁ VI. Medycyna a wychowanie	
— <i>A. Jaczewski</i>	173
1. Czynniki warunkujące prawidłowy rozwój i zdrowie	173
2. Zdrowie psychiczne a nauka i wychowanie	182
3. Wychowanie zdrowotne	184

ROZDZIAŁ VII. Psychologia a pedagogika

— <i>J. Reykowski</i>	186
1. Psychologia jako nauka o regulacji czynności ludzkich	186
2. Główne procesy regulacji	188
3. Uczenie się — podstawowy warunek regulacji	191
4. Temperament — podstawowe właściwości mechanizmów regulacji	193
5. Zdolności — podstawa procesów instrumentalnych	195
6. Osobowość — podstawa ustosunkowania wobec otoczenia	198
7. Psychologia a pedagogika	201

ROZDZIAŁ VIII. Prakseologia a pedagogika

— <i>E. Mazurkiewicz</i>	204
1. Sprawne działanie	204
2. Podstawowe pojęcia prakseologii	206
3. Użyteczność prakseologii	213
4. Cykl działania zorganizowanego	217
5. Planowanie pedagogiczne	220
6. Uwagi do programu rozwoju prakseologicznych zainteresowań pedagoga	228
BIBLIOGRAFIA do części drugiej	228

CZĘŚĆ TRZECIA. Treść i metody wychowania

— <i>Heliodor Muszyński</i>	231
---------------------------------------	-----

ROZDZIAŁ I. Istota, cele i zadania wychowania socjalistycznego

.	233
1. Wychowanie jako zjawisko społeczne	233
2. Podstawowe zadania wychowania socjalistycznego	240
3. Aksjologiczne podstawy socjalistycznego ideału wychowania	245

ROZDZIAŁ II. Podstawowe dziedziny wychowania

.	249
1. Klasyfikacja rodzajów wychowania	249
2. Wychowanie przez pracę	250
3. Wychowanie przez sztukę	253
4. Wychowanie przez sport i wypoczynek	259
5. Wychowanie przez kolektyw	265

ROZDZIAŁ III. Wychowanie moralne

.	273
1. Pojęcie i rola wychowania moralnego w nowoczesnym społeczeństwie socjalistycznym	273
2. Treść socjalistycznego wychowania moralnego	278
3. Kształtowanie się i rozwój moralnej sylwetki człowieka	286
4. Główne czynniki rozwoju moralnego jednostki	296

5. Proces wychowania moralnego	300
6. Główne zasady i formy realizacji procesu wychowania moralnego	307
7. Metody wychowania moralnego	317

ROZDZIAŁ IV. Kształtowanie naukowego poglądu na świat 333

1. Pojęcie i funkcje naukowego poglądu na świat	333
2. Sylwetka człowieka o naukowym poglądzie na świat	137
3. Konflikty światopoglądowe we współczesnym wychowaniu	339
4. Proces wychowania światopoglądowego a rozwój dziecka w wieku szkolnym	341
5. Metody i techniki wychowania światopoglądowego	344
BIBLIOGRAFIA do części trzeciej	348

CZĘŚĆ CZWARTA. Dydaktyka — *Władysław Zaczynski* 353

WPROWADZENIE 353

ROZDZIAŁ I. Teorie dydaktyczne a problematyka celów i treści nauczania 355

1. Sensualizm a teoria materializmu dydaktycznego	356
2. Racjonalizm a teoria formalizmu dydaktycznego	357
3. Pragmatyzm (instrumentalizm) a teoria utylitaryzmu dydaktycznego	361
4. Materializm dialektyczny a teoria materializmu funkcjonalnego w dydaktyce	364

ROZDZIAŁ II. Źródła celów i treści kształcenia w dydaktyce marksistowskiej oraz zasady doboru treści do planów i programów nauczania 367

1. Naukowy wywód celów kształcenia ogólnego i politechnicznego	367
2. Cele kształcenia zawodowego	371
3. Plan i program nauczania	371
4. Zasady doboru treści do programów nauczania	379
5. Podręczniki szkolne i badanie treści nauczania	385

ROZDZIAŁ III. Proces dydaktyczny. Zasady nauczania 388

1. Proces dydaktyczny jako kierowany proces poznawczy uczniów	389
2. Ogniwa procesu nauczania i odpowiadające im zasady	392

ROZDZIAŁ IV. Metody nauczania 420

1. Pojęcie i podział metod nauczania	420
2. Charakterystyka metod przekazywania wiadomości	424
3. Metody utrwalania materiału	430

4. Metody kontroli i oceny	432
5. Nauczanie programowane	435
ROZDZIAŁ V. Warunki efektywności metod nauczania	440
1. Nauczanie problemowe	442
2. Rozwiązywanie problemów jako droga zdobywania wiadomości	446
3. Techniki audiowizualne w problemowym uczeniu się	449
4. Czy tylko problemowość w nauce szkolnej?	452
5. Warunki efektywności klasycznych metod nauczania	453
ROZDZIAŁ VI. Formy organizacyjne nauczania	456
1. Typy lekcji	457
2. Struktura lekcji	458
3. Praca domowa uczniów	459
4. Wycieczka jako swoista forma organizacyjna zajęć dydaktycznych	461
5. Optymalizacja form organizacyjnych uczenia	462
BIBLIOGRAFIA do części czwartej	464

CZĘŚĆ PIĄTA. System oświatowy

— *Tadeusz J. Wiloch, Jerzy Wołczyk i Tadeusz Wujek* 465

ROZDZIAŁ I. Struktura systemu oświatowego — *T. J. Wiloch* 467

1. Pojęcie systemu oświatowego	467
2. Morfologia systemu oświatowego	469

ROZDZIAŁ II. Systemy oświatowe krajów socjalistycznych

— *T. J. Wiloch* 476

1. Bułgarski system oświatowy	476
2. Czechosłowacki system oświatowy	479
3. Jugosłowiański system oświatowy	481
4. NRD — system oświatowy	485
5. Radziecki system oświatowy	489
6. Rumuński system oświatowy	494
7. Węgierski system oświatowy	499

ROZDZIAŁ III. Polski system oświatowy — *T. J. Wiloch* 503

1. Rozwój szkolnictwa w PRL	503
2. Szkolnictwo współczesne	510

ROZDZIAŁ IV. Współczesne problemy i zadania wychowania pozaszkolnego — *J. Wołczyk i T. Wujek* 515

BIBLIOGRAFIA do części piątej	533
---	-----

CZĘŚĆ SZÓSTA. Zawód nauczyciela	
— <i>Stanisław Krawcewicz i Jerzy Wołczyk</i>	535
ROZDZIAŁ I. Rola społeczna nauczyciela — S. Krawcewicz	537
1. Rola nauczyciela w procesie wychowania szkolnego	542
2. Przygotowanie zawodowe	547
3. Zaangażowanie ideowe	550
4. O etyce zawodowej nauczyciela	551
ROZDZIAŁ II. Współpraca i współzycie w zespołach nauczycielskich — S. Krawcewicz	556
ROZDZIAŁ III. Kształcenie i doskonalenie zawodowe nauczycieli — S. Krawcewicz	562
ROZDZIAŁ IV. Praca społeczna nauczyciela w środowisku lokalnym — S. Krawcewicz	570
ROZDZIAŁ V. Adaptacja młodego nauczyciela w zawodzie — S. Krawcewicz	577
ROZDZIAŁ VI. Związek Nauczycielstwa Polskiego. Struktura organizacyjna i funkcje — S. Krawcewicz	580
ROZDZIAŁ VII. Pedeutologia. Stan i problemy — S. Krawcewicz	583
ROZDZIAŁ VIII. Karta Praw i Obowiązków Nauczyciela — J. Wołczyk	590
BIBLIOGRAFIA do części szóstej	605

CZĘŚĆ SIÓDMA. Problemy i tendencje rozwojowe pedagogiki współczesnej — Michał Godlewski, Ryszard Wroczyński, Jan Szczepański i Jerzy Wołczyk	607
---	-----

ROZDZIAŁ I. Kształcenie ustawiczne	609
1. Geneza i rozwój — R. Wroczyński	612
2. Współczesne uwarunkowania technologiczne — M. Godlewski	615
3. Podstawy prawne — M. Godlewski	618
4. Integracja instytucji kształcenia i doskonalenia — M. Godlewski	620
5. Konsekwencje dla oświaty i kultury — R. Wroczyński	625
6. Przewidywane tendencje — R. Wroczyński	631

ROZDZIAŁ II. Perspektywy szkolnictwa ogólnokształcącego i zawodowego — <i>M. Godlewski</i>	635
1. Konieczność nieustannych reform szkolnych	635
2. Tendencje przemian ustrojowych	637
3. Modernizacja metod i środków	643
ROZDZIAŁ III. Postęp techniczny w nauczaniu — <i>M. Godlewski</i>	645
1. Techniczne środki nauczania	645
2. Dydaktyczne środowisko materialne nowoczesnej szkoły	650
3. Inżynieria dydaktyczna — nowa dziedzina dydaktyki	655
ROZDZIAŁ IV. Doskonalenie systemu oświaty — <i>J. Szczepański</i>	659
Wstęp	659
1. System oświaty	659
2. Doskonalenie oświaty	661
3. Podstawowe pytania	662
4. Problemy oceny oświaty	665
5. Projektowanie oświaty udoskonalonej	668
6. Problem harmonizowania oświaty z rozwojem społeczeństwa	673
7. Rola nauk społecznych w doskonaleniu oświaty	675
ROZDZIAŁ V. Założenia reformy systemu edukacji narodowej — <i>J. Wołczyk</i>	676
BIBLIOGRAFIA do części siódmej	682
INDEKS nazwisk	683
INDEKS rzeczowy	687